

Raadioamatörisim sündis 80 aastat tagasi Pärnus

27.04.2004 00:01

Paljudele huvi pakuva, kuid laiemale üldsusele vähem tuntud tehnilise spordiala - raadioamatörismi tekkelugu ulatub möödunud sajandi 20. aastate algusesse, kui Euroopas ja mujal maailmas alustasid tegevust esimesed ringhäälingujaamad.

Huvi uue kommunikatsioonivahendi vastu oli äärmiselt suur. Kuna raadiovastuvõtjaid oli veel vähe ja need olid väga kallid, hakkasid asjaarmastajad, keda huvitas eelkõige ringhäälingujaamade kuulamine, neid ise valmistama.

Jaamade kuulamisega tekkis raadioehitajate hulgas huvi omavaheliste raadioühenduste loomise vastu ja nii alustasid paljudes riikides tegevust amatöörradiojaamad. Kahekümnendate alul jõudsid ajakirjanduse vahendusel teated sellest huvitavast harrastusest Eestisse. Mõiste "raadioamatöör" selle tänapäevases tähenduses läks käibele aga palju aastaid hiljem.

Kolme poisi algatus

Neil aastail õppis Pärnu vene eragümnaasiumis kolm tehnikahuvilist koolipoissi: Karl-Olaf Leesment (sündinud 1909. aastal Pärnus, elas Ringi 4, surnud 1987. aastal Rootsis), Vitali Suigusaar (Aleksandrov, sündinud 1907. aastal Peterburis, elas Hõbe 5, surnud 1969. aastal Baleaari saartel) ja Eugen Tumma (sündinud 1904. aastal Varssavis, surnud represseerituna 1942. aastal Venemaal Gorki oblastis).

Noormehed huvitusid füüsikast, eriti raadiost. Teadmisi ammutasid nad välismaa ajakirjadest ja käsiraamatutest. Välismaalt hankisid nad esimesele amatöörvastuvõtjale raadiolambid, pöördkondensaatorid ja peatelefonid, muud vajalikud raadiodetailid valmistasid ise.

1924. aasta augustis valmis Leesmentil esimene lühilainevastuvõtja.

Samasugused vastuvõtjad ehtasid endale Suigusaar ja Tumma. Nüüd hakkasid nad usinasti välismaa amatöörjaamu kuulama ja raadiotelegraafi (morsetähestikku) õppima. Seejärel ehtasid kõik kolm endale primitiivsed sädesaatjad, mille abil tegid esimesed saatekatsetused. Seda küll Pärnu linna piires.

Samal aastal valmis Leesmentil esimene raadiolampidel töötav saatja. See oli monteeritud lauätükile, kus saatelambina kasutati tavalist, minivõimsusega vastuvõtulampi. Seejärel tulid esimesed raadioühendused juba mitme Euroopa raadioamatööriga.

Nii loetakse Eesti raadioamatörismi sünniaastaks aastat 1924.

Aafrika kuuleb!

Samal ajal sidepidamisega käis pidev saate- ja vastuvõtuaparatuuri täiustamine ja 1926. aastal lõid kolm Pärnu raadioamatööri esimesed raadioühendused Aasia, Aafrika ja Põhja-Ameerika asjaarmastajatega.

Neil aastatel oli raadioamatööride tegevus veel reglementeerimata ja illegaalne.

1926. aastal anti Eestis välja esimene radioseadus, mille põhjal radioseadmete kasutamise õigus oli ainult riigil. Raadioamatööridest ja nende tegevuse legaliseerimisest polnud selles juttugi. Kuid juba järgmisel, 1927. aastal kehtestati nõue, et katsejaamade loa asjaarmastajaist nõutajad peavad sooritama professionaalse II klassi raadiotelegrafisti kutseeksami.

Kuna aga II klassi raadiotelegrafisti kutse saamise nõuded olid amatööridele liialt kõrged, tegutsesid raadioamatöörid edasi illegaalselt. Ka ei tulnud raadioamatööride oma organisatsiooni loomine siis veel kõne alla ja nii sai nende tegevuse juhtijaks-koordineerijaks Vitali Suigusaar. Siitpeale jäi Pärnu paljudeks aastateks Eesti raadioamatööride keskuseks.

Nagu mainitud, koondusid raadioamatöörid Vitali Suigusaare ümber. Ta pidas amatööride registrit, määras ja andis välja jaamade kutsungeid, korraldas QSL-kaartide (raadioside toimumist kinnitav postkaart- V. K.) vahetamist ja hankis välismaist erialast kirjandust. Tema algatusel hakkas 1928. aastal Raadiolehes ilmuma raadioamatööride "Lühilaineturk".

Majanduslike olude kiuste

Suigusaar oli Eesti raadioamatööride tegevuse organisator peaaegu kümme aastat. 1931. aastal lihtsustusid oluliselt raadiotelegrafistide eksaminõuded ja postitalitus hakkas raadioamatööridele välja andma ametlikke tegevuslube.

1935. aastal asutati Eesti raadioamatööride ühing, mille üks asutajaliikmeid oli Suigusaar.

Kõigil kolmel olid erinevad majanduslikud tingimused. Vitali Suigusaare majanduslik olukord (ta oli orb) ei võimaldanud tal tehnilist kõrgharidust saada, ehkki ta selle poole väga püüdis. Omades aga üsna mahukat tehniliste kogemuste pagasit, oli ta hiljem Tallinnas firma Eesti Philips tehniline juhataja.

Karl-Olaf Leesment pärines jõukast perest. Tema isa oli Pärnus advokaat. See oli üks olulisi tegureid, miks Leesment esimesena endale raadiovastuvõtja ning -saatja ehitas.

Eugen Tumma õppis hiljem välismaal ja taotles kõrgemat tehnilist haridust. Pärnus käis ta vaid suvel, õppevaheajadel.

Salapärane Kirill Tcheremissinoff

Kolmekümnendate algul tegutses Pärnus juba rohkem raadioamatööre. Üks neist, Artur Trinkmann, oli suur raadioentusiast. Ta oli sõjaväelane ja töötas kaitseväe raadiojaamas. Raadioamatöörina pidas sidet 38 riigiga, mis tol ajal oli väga hea saavutus. Tema taust ja edasine saatus on teadmata.

Kalju Meri oli sõjajärgsete raadioamatööride kolmanda põlvkonna esindaja. Ta oli Pärnu helilooja Heinrich Meri poeg. Pärast sõda elas ta Lõuna-Ameerikas, kus oli lennufirma tegevdirektor. Tema uueks harrastuseks sai lennundus.

Veel tegutses raadioamatöörina Pärnus Hans Laurits, kes töötas Pärnu Raadio Kooperatiivis ja pärast sõda elas Rootsis.

Üks aktiivsemaid ja samal ajal salapärase saatusega Pärnu amatööre oli Kirill Tcheremissinoff, kes jaamakutsungi sai 1939. aastal. 1940. aasta Raadioleht nr 15 kirjutas: "Enne kevadpühi õnnestus Eesti raadioamatööril Kirill Tcheremissinoffil, kelle elukoht Pärnus, pidada QSO (raadioside) Birdy lõunanaba ekspeditsiooni amatöörjaamaga KC4USA. Tema saatja võimsus oli vaid 29 watti. Pühade laupäeval täitis ta lühikese aja vältel kaks korda diplomi VAC nõuded, kusjuures saatja antenn oli valesti häälestatud..."

Tscheremissinoff oli esimene Eesti raadioamatöör, kes pidas sidet Tiibeti, Hiina, Jaapani, Filipiinide ning Rodeesiaga, samuti Goa, Brasiilia, Mehhiko, Tshiili, Argentina ja Austraalia amatööridega.

Pärast Eesti okupeerimist NSV Liidu poolt 1940. aastal töötas Tcheremissinoff operatiivvolinikuna NKVD V osakonnas. Ja kuigi Eesti raadioamatööride tegevus 15. detsembril 1940 Eestis keelustati, on arhiivis NKVD 1940. aastal väljastatud tõend selle kohta, et Tcheremissinoffile on välja antud uus amatöörjaama tööloa. Võib arvata, et ta oli juba enne Eesti okupeerimist seotud NLi luureteenistusega. Tcheremissinoffi saatus on teadmata. Viimati nähti teda Tallinnas 1941. aasta augustis.

Väärrib mainimist, et tema raadiojaama luba koos Pärnu kooliseltsi saksa eraühishumanitaargümnaasiumi lõputunnistuse ära kirja ja muude isiklike dokumentidega leiti

aastaid hiljem Raplamaa talupööningult ning on siinkirjutaja valduses.

Huvilistest polnud puudus

Enne neljakümnendaid leidis Pärnus teisi raadiohuvilisi, kes olid küll raadiojaama tööloata, kuid huvitusid raadioseadmeist. Üks neist oli Ludvig Karotamm, kes töötas Pärnus Holmetski äris. Karotamm tõi katsetusteks ärist raadiodetaile: õhtul võttis need ärist kaasa ja viis hommikul jälle tagasi.

Samuti huvitusid raadiosidest ja omasid tegevamatööridega tihedaid kontakte Boris Karendi, Elmar Inno ja (?) Ormisson. 15. jaanuaril 1927 ilmus Pärnu ajalehes Vaba Maa järgmise sisuga teadaanne:

“Pärnu Raadio klubile on antud postivalitsuse poolt luba oma liikmete raadio vastuvõtuaparaate proovida ja neile liikmetele, kelle aparaadid seaduse nõuetele vastavad, tunnistused välja anda. Oleks soovitatav, et kõik Pärnu raadioamatöörid klubi ümber koonduksid ja oma aparaadid proovile viiksid, sest igale on tähtis teada, kas tema aparaat segavaid laineid välja ei saada. Aasta maks 300 mk, sisseastumismaks 100 mk, õpilastele aasta maks 30 mk.”

Selle kohta, kes tollal selle klubi tegevust juhtis ja iseheitajate vastuvõtuseadmete “kõrvalisi laineid” kontrollis, paraku andmed puuduvad.

Raadioamatööriluse järjepidevus

Pärast sõda alustasid raadioamatöörid Pärnus taas tegevust 1960. aastal, mil tööle hakka siinkirjutaja amatööraradiojaam. Samal ajal tegutses Pärnumaal Tihemetsa tehnikumi juures juba aktiivselt kollektiivamatöörjaam, kus eestvedaja oli tollal tuntud raadioamatöör Endel Kärblane.

1962. aastal alustas Pärnus raadioamatöörina Heldur Must ning 1963. aastal Mihkel Hiiemäe ja Ahto Noor. 1963. aastal tulid Tartust Pärnu seni seal tegutsenud amatöörid Ilmo Juksaar, Esko Riive ja Ado Kullamaa ning Tallinnast Silver Vesingi. Praegu tegutseb Pärnus Ako Põhako vedamisel raadioamatöörilise klubi, kuhu on koondunud 37 tegevamatööri.

Vaino Kallas, raadioamatöör 1960. aastast